

IZJAVA za javnost

Zaskrbljujoče nerazumevanje vloge varstva potrošnikov v tržnem gospodarstvu

Vrhovno sodišče RS v odločbi o zadevi »švicarski kredit« označilo zahtevo za korektno informiranje kot pretirano skrb za potrošnika

Zveza potrošnikov Slovenije je že velikokrat opozorila, da je v Sloveniji občutno pomanjkanje razumevanja ciljev in vloge varstva potrošnikov kot elementa tržnega gospodarstva, saj za razliko od Evropske unije in razvitejših držav članic pri nas nimamo oblikovane strategije razvoja varstva potrošnikov, že nekaj let pa tudi ne nacionalnega programa varstva potrošnikov. Da pa je razumevanje varstva potrošnikov na kritični točki, potrjuje mnenje, ki ga je eden od senatov Vrhovnega sodišča zapisal v odločbo, da »pretirana skrb za potrošnika ni v skladu s pojmovanjem posameznika kot razumnega, preudarnega, avtonomnega in svobodnega subjekta, ki je sposoben sprejemati odgovorne, ekonomske, življenjske in osebne odločitve, s katerimi oblikuje svoje življenje«, »da lahko človekovo svobodo in dostojanstvo enako kot premajhna skrb ogroža pretirana skrb« in »da pravo posamezniku ne more ukazovati, kaj je zanj dobro in ga usmerjati k tistemu, kar samo ocenjuje kot koristno in dobro za povprečnega potrošnika«.

To mnenje očitno ne priznava v svetu sicer nespornega spoznanja, da obstaja velika nesorazmernost v znanju in informacijah med potrošniki in ponudniki finančnih produktov in da ta asimetrija povzroča oškodovanje potrošnikov, s tem pa tudi negativno vpliva na trg. Mnenje sodišča je v nasprotju z jasnimi usmeritvami evropske Komisije, Parlamenta in ESRB¹, ki prav na področju finančnih storitev v svojih dokumentih² zlasti po letu 2008 poudarjajo varstvo potrošnikov kot pomemben dejavnik pri ustvarjanju bolj konkurenčnega in učinkovitega enotnega evropskega trga. Tudi Svetovna banka in UCTAD v svojih številnih dokumentih poudarjata pomembnost varstva potrošnikov v finančnem sektorju. Bistvo varstva potrošnikov v finančnem sektorju pa je ustrezno informiranje potrošnikov o pomembnih značilnostih finančnih produktov, saj se s tem potrošnikom omogoči, da izberejo produkt, ki ustreza njihovim potrebam in interesom. Ustrezno informiranje pomeni, da mora potrošnik informacijo tudi razumeti. Predvsem je to pomembno takrat, ko se odloča za sprejem dolgoletnih in velikih finančnih obveznosti, ki imajo lahko drastične posledice v življenju potrošnika in njegove družine.

Kako je treba presojeti, ali so banke v primerih švicarskih kreditov pravilno izpolnile svojo pojasnilno dolžnost, je že povedalo Sodišče EU v zadevi Andriciuc, ko je opozorilo, da ni dovolj, če banka zapiše, da se lahko anuiteta v primeru spremembe menjalnega tečaja zviša ali zniža. Še posebej je poudarilo, da je bistvo sodne presoje ugotovitev, ali je banka potrošnika seznanila z ustreznimi informacijami, ki mu omogočajo, da lahko pogodbeni pogoj vračila kredita v tuji valuti razume tudi glede njegovega dejanskega obsega. To pomeni, da nacionalno sodišče v konkretnih sporih ugotavlja, *katere* so ustrezne informacije, ki bi jih banka morala posredovati potrošniku, in na *kakšen način* naj bi jih banka predstavila potrošniku, saj oboje skupaj omogoča potrošniku, da pred sklenitvijo kreditne pogodbe oceni,

¹ Evropski odbor za sistemska tveganja

² Evropski program varstva potrošnikov 2014-2020, Direktiva 2014/17/EU o stanovanjskih kreditih, Priporočilo ESRB/2011/1 o dajanju posojil v tujih valutah

kakšne so možne ekonomske posledice valutne klavzule na njegove obveznosti oz. premoženje.

Tudi Banka Slovenije je v svojih priporočilih z dne 2006 in 2007 izrecno opozorila, da morajo banke poskrbeti, da je informiranje kreditojemalcev celovito in da mora banka pri oblikovanju informacije v »izbranih scenarijih predpostaviti gibanje tržnih spremenljivk tako v pozitivni kot tudi negativni smeri in na ta način prikazati tako pozitivne kot tudi negativne posledice gibanja na vrednost kreditnih produktov ter posledično na premoženje komitenta«.

Da je ustrezno informiranje potrošnika o vseh pogojih kredita nujno, izhaja tudi iz evropske direktive iz 2014, ki je bila prenesena v vse zakonodaje članic. Evropski zakonodajalec namreč zaradi kompleksnosti finančnih produktov želi zagotoviti visoko varstvo potrošnikov in je to tudi v uvodnem delu direktive jasno zapisal, očitno brez bojazni, da bi s to skrbjo ogrozil svobodo ali dostojanstvo potrošnika. Direktiva je bila sprejeta kot posledica negativnih poslovnih praks na finančnem področju, saj so analize med drugim tudi potrdile, da potrošniki pri prodaji kreditov v tuji valuti niso bili korektno seznanjeni z valutnim tveganjem. Zato so z direktivo uvedeni ukrepi za okrepitev varstva kreditojemalcev, npr. obvezna uporaba standardiziranega obrazca, s katerim se zagotovi, da bodo dajalci kredita potrošnikom ustrezno predstavili tveganje. Določeno je, da je primerna oblika informiranja tudi ponazoritev, kakšen učinek bi imelo 20-odstotno znižanje vrednosti domače valute potrošnika v primerjavi z valuto kredita na vrednost kredita.

Nesporno torej je, da sta tako Banka Slovenije kot evropski parlament štela prikaz oz. ponazoritev posledic spreminjanja menjalnega tečaja na vrednost kredita kot potreben način informiranja potrošnikov pred sklenitvijo kreditne pogodbe. Zato so neresne trditve bank v sodnih postopkih, da so svojo pojasnilno dolžnost izpolnile tako, da so potrošnike ustno seznanile o medsebojnem vplivanju vseh pogodbenih pogojev (to je dolgoročni kredit, valutna klavzula CHF, spremenljiva obrestna mera in anuitetni način odplačevanja) in o potencialnih posledicah na vrednost kredita.

Za oceno, kako so banke slovenskim kreditojemalcem razlagale valutno tveganje kreditov v švicarskih frankih, so pomembne tudi ugotovitve finančnih institucij, npr. BS in ESRB³, iz katerih je povsem jasno razvidno, da so avstrijske banke oz. njihove hčerinske banke prodajo švicarskih kreditov izkoristile za prodor na slovenski trg⁴. Prav tako je izredno pomembna razlaga iz 35.točke uvoda k direktivi⁵, ki potrjuje, da je bilo temeljno vodilo pri sklepanju kreditnih pogodb uspešna prodaja kredita in ne korektno informiranje o tveganjih.

Res je, da nimamo vpogleda v pravdni spis, kot ga je imelo Vrhovno sodišče, vendar pa je v odločbi zapisano mnenje, da pretirana skrb enako ogroža človekovo svobodo in dostojanstvo kot premajhna skrb in da pravo posamezniku ne more ukazovati, kaj je zanj dobro, izredno zaskrbljujoče, saj v sebi pravzaprav nosi močno neoliberalno sporočilo, da je potrošniška zakonodaja v tržnem gospodarstvu odveč. Upamo, da to mnenje ne bo postalo merilo za

³ Ugotovitve Evropskega odbora za sistemska tveganja – dokument ESRB/2011/1, stran 342/13: o prodoru tujih bank na trge držav srednje in vzhodne Evrope s ponudbo CHF kreditov.

⁴ pogoj za odobritev kreditov je bil prenos poslovanja oz. vseh računov kreditojemalca na njihove poslovalnice.

⁵ (35) ... Ta direktiva vsebuje pravila o plačevanju osebja, katerih namen je omejiti prakse zavajajoče prodaje in zagotoviti, da se z načinom plačevanja osebja ne ovira izpolnjevanje obveznosti upoštevanja interesov potrošnika. Dajalci kreditov, kreditni posredniki in imenovani predstavniki zlasti ne bi smeli oblikovati plačnih politik, ki bi osebje spodbujale k sklepanju določenega števila ali vrste kreditnih pogodb ali k ponujanju specifičnih pomožnih storitev potrošnikom brez jasnega upoštevanja njihovih interesov in potreb...

presojanje v potrošniških sporih na slovenskih sodiščih, saj bi to pomenilo bistven odmik od usmeritev v Evropski uniji.

Za vse nas je pomembno vprašanje, ali bo Slovenija raje počakala, da bo o sporu odločilo evropsko sodišče in bo tvegala, da se bo breme plačila preložilo na davkoplačevalce namesto na tuje banke. Na ZPS zato ponovno pozivamo k sistemski rešitvi, to je sprejem zakona, ki bo oškodovanim potrošnikom omogočil pošteno odplačilo najetega kredita, bankam pa naložil, da prevzamejo svojo odgovornost za nastali problem. Če namreč nekorektno poslovanje bank ne bo imelo ustreznih posledic, tako kot v drugih državah vzhodne in srednje Evrope, bo to signal, da je slovenski finančni trg tudi v prihodnje odprt za nove oblike zavajanja potrošnikov.